

ОДА ГАРАЦЫЯ “ЕХЕГИ MONUMENTUM” Ў ПЕРАКЛАДАХ М.БАГДАНОВІЧА, Г.Р.ДЗЯРЖАВІНА І А.С.ПУШКІНА

М.Багдановіч вядомы нам не толькі як паэт, але і як перакладчык. Ён перакладаў з нямецкай, французскай, фінскай, а таксама з лацінскай моў. Яшчэ ў ліцэйскія гады ён займаўся лацінскай мовай і ведаў яе добра, а грэцкую мову вывучаў самастойна, чытаў творы грэцкіх паэтаў у перакладах і ў арыгінале. Веданне лацінскай мовы і стала першым крокам да перакладу.

Паэт імкнуўся пазнаёміць беларусаў са здабыткамі антычнай паэзіі, пашырыць кругагляд чытачоў, прывіць беларускай літаратуры “новыя вершаваныя жанры (санет, трыялет), новы для яе рытміка-інтанацыйны склад вершаў (пентаметры, рондэль)” [1]. Так, ён перакладае оду Гарацыя “Ad Meliponem”, першыя радкі якой пачынаюцца са слоў “Ехеги monumentum”. Квінт Гарацый Флак - вядомы паэт старажытнага Рыма, які жыў у эпоху Актавіяна Аўгуста. Самым знакамітым творам Гарацыя лічыцца “Помнік”.

Перш за ўсё зварот да перакладу оды Гарацыя звязаны з асабістым жыццём Багдановіча. Большасць твораў была перакладзена Багдановічам у ліцэйскі перыяд жыцця (1911-1916), пераклады зрабілі яго імя бессмяротным для беларусаў. Гады вучобы ў Яраслаўскім ліцэі былі перыядам творчага ўздыму. Нягледзячы на ​​пастаяннае змаганне з абставінамі (хварэў на сухоты), “бескрылаты паэт” стаў больш моцным, адчуў, што трэба змагацца за ўласнае шчасце, здароўе, жыццё. Тым болей, што ў гэты час не ацаніла пачуццё паэта Аня Гапановіч, а потым і Аня Какуева. Менавіта разрыў з каханымі падштурхнуў яго да перакладчыцкай працы. Пераклад з Гарацыя зроблены Багдановічам не пазней 1912 года, аднак упершыню надрукаваны ў часопісе “Крувічанін” у 1918 годзе, №1. Дарэчы, не толькі М.Багдановіча зацікавіў гэты твор. Мы маем мажлівасць параўнаць “Памятник” Г.Р.Дзяржавіна (пераклад якога паэт зрабіў у канцы XVIII стагоддзя) і “Памятник” А.С.Пушкіна (зроблены ў XIX ст.). Трэба зазначыць, што Дзяржавін і Пушкін зрабілі мастацкія пераклады. Яшчэ раней за Дзяржавіна оды Гарацыя перакладалі Ламаносаў, Баркоў, Папоўскі. Але ўсе гэтыя пераклады не ўнеслі нічога новага ў развіццё рускай паэзіі.

У лірыцы Гарацыя паэтаў вабіла многае. Вершы Гарацыя заўсёды накіраваны да пэўнага адрасата, лірычная тэма развіваецца ў іх як маналог ад імя аўтарскага “я”. Такая форма зварота да чытача дазваляла выказаць сваю жыццёвую філасофію, якая ўвайшла ў агульнаеўрапейскую традыцыю як “гораціанская мудрость” [2]. Для Дзяржавіна Гарацый становіцца настаўнікам жыцця, у яго паэзіі ён шукае тых ідэі і пачуцці, якія сугучны

яго ўласнаму настрою, яго асабістаму жыццееадчуванню. Зварот Пушкіна да оды стаў дэкларацыяй яго творчай незалежнасці. Ён пісаў пра тое, што людскі натоўп заўсёды вельмі жорсткі ў адносінах да паэта: “холодная (в черновике: жестокая) толпа взирает на поэта”. У паэзіі Пушкіна часта сустракаюцца псіхалагічныя комплексы, звязаныя з паняццямі “паклёпа”, “раўнадушнасці”. Апошні раз яны ўсплывуць у заключнай страфе “Памятника”. Многія паэты ў той час становіліся ахвярамі “мстительных неведж”. Асабістыя нязгоды і Пушкіна вымусілі звярнуцца да оды Гарацыя [3]. Дарэчы, Пушкін ніколі не ставіўся да Дзяржавіна адназначна. Доўгі час Дзяржавін быў для яго сапернікам, якога трэба было перасягнуць, таму сустракаем і крытычныя заўвагі ў адрас Дзяржавіна, і засваенне паэтычных дасягненняў.

М.Багдановіч захаваў пры перакладзе памер арыгінала: ода Гарацыя напісана асклепіадаўскім вершам, аднак метрычная сістэма асклепіадаўскага верша трансфарміравана ў адпаведнасці з законамі беларускай мовы.

Пры тым, што Багдановіч не імкнецца да дакладнасці радка, да тэкстуальнага супадзення, ён амаль без змен перадае тэкст арыгінала:

Лепшы медзі сабе памятник справіў я,
 Болей за ўсіх пірамід царскіх падняўся ён,
 Не зруйнае яго сівер, ні едкі дождж,
 Ні гадоў чарада, вечнага часу рух.

Максім Багдановіч перадае настрой верша, падае такім, як адчуваў яго Гарацый у старажытныя часы. Гучанне оды, паэтычная тэма адпавядаюць зместу арыгінала. Дух антычнасці адчуваецца ў радках: “... пакуль усхадзіць/ Зможа з дзевай удвух на Капітоллі жрэц”, “Першы стаў я складаць на эолійскі лад...”. Не называецца імя Мельпамены ні адным з перакладчыкаў, а ўсе яны звяртаюцца да Музы. Дзяржавін і Пушкін ўводзяць славянскія элементы. У Дзяржавіна: “...доколь славянов род вселенна будет чтить”. Слава пра паэта ў Гарацыя і Багдановіча “там, /Дзе шумлівы Аўфід”, “дзе царыць ...Танай”. У рускіх паэтаў слава пашыраецца па Русі: “по всей Руси великой”, “от Белых вод до Черных”.

Такім чынам, ода Гарацыя - своеасаблівы гімн паэту - становілася аб'ектам творчага пераасэнсавання ў самых цяжкія моманты жыцця славянскіх творцаў мастацкага слова.

1. Навуменка І.Я. Максім Багдановіч. - Мн.: Бел. навука, 1997.
2. Серман И.З. Державин. - Л.: Просвещение, 1967.
3. Стихотворения Пушкина 1820-1830-х годов. - Л.: Наука, 1974.